
ระบบการสอนทางไกล

ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาด

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ ต่อไปนี้แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

1. ปรัชญาการศึกษาทางไกล
2. โครงสร้างด้านวิชาการ
3. วิธีการจัดการศึกษา

แนวคิด

1. สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ บุคคลทุกเพศทุกวัยจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างไรในปัจจุบันได้อย่างดี มีความสุขและประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ
2. การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิต ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยทางด้านวัตถุ การศึกษาจึงจำเป็นต้องสนองตอบต่อความต้องการของสังคมและบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนของผู้เยาว์และผู้ใหญ่
3. การศึกษาจะจัดให้สอดคล้องกับแนวคิดข้อ 1 และข้อ 2 ได้ก็ต่อเมื่อยึดหลักการจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยผสมผสานการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งประยุกต์เอาเทคโนโลยีทางด้านสื่อสารมวลชนสมัยใหม่มาใช้ประโยชน์ในการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ
4. การศึกษาระบบเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกล เป็นวิธีการจัดการศึกษาแบบหนึ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยประยุกต์เอาเทคโนโลยีการศึกษามาใช้ประโยชน์ ตามหลักการศึกษาดำเนินชีวิต

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาเรื่องที่ 1 - 3 แล้ว ผู้อ่านสามารถ

1. อธิบายสาระสำคัญของปรัชญาการศึกษาระบบเปิดและการศึกษาทางไกลได้ถูกต้อง
2. ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกต้อง
3. ระบุหลักการที่ใช้ในการกำหนดลักษณะโครงสร้างของหลักสูตรเพื่อการสอนทางไกลได้ถูกต้อง
4. ประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างของหลักสูตรมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชได้ถูกต้อง
5. ประยุกต์หลักและวิธีการสอนทางไกลไปปฏิบัติได้ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องได้ถูกต้อง

เรื่องที่ 1

ปรัชญาการศึกษาทางไกล

ในอดีตที่ผ่านมา เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างขนานใหญ่ ก็มักจะยกเอาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี หรือแม้แต่อิทธิพลทางการเมืองมาเป็นสาเหตุ จริงอยู่สิ่งดังกล่าวนี้อาจเป็นแรงกระตุ้นหรือเป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา แต่ถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดและเป็นพื้นฐานสำคัญของการนำเอาวิธีการใหม่ๆ มาใช้ทางการศึกษาก็คือ “ปัจจัยทางด้านแนวความคิด” ที่ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษายึดถือเป็นหลัก

แนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามากที่สุดแนวความคิดหนึ่งในยุคปัจจุบันคือ แนวความคิดเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต” ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิต นอกเหนือจากปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยทางวัตถุ การศึกษาเป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาตามแนวความคิดนี้จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของสังคมและบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เยาว์และผู้ใหญ่ ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน แนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตในทศวรรษที่ผ่านมา ได้กลายเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในประเทศต่างๆ ทั่วโลก องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ทำการรณรงค์ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้ประเทศสมาชิกยึดแนวความคิดนี้เป็นหลักในการจัดการศึกษา เอกสารทางวิชาการที่ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง คือ หนังสือ Learning to be ซึ่งยูเนสโกสนับสนุนให้มีการแปลเป็นภาษาต่างๆ ฉบับภาษาไทยซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดแปลและพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. 2518 ชื่อว่า “การศึกษาเพื่อชีวิต” สำระสำคัญของหนังสือเล่มนี้ก็คือ การเผยแพร่แนวความคิดและหลักการของการศึกษาตลอดชีวิต หรือ Lifelong Education เป็นประเด็นสำคัญ ความพยายามของยูเนสโกเกี่ยวกับเรื่องนี้มิได้หยุดอยู่เพียงการตีพิมพ์เผยแพร่ Learning to be เท่านั้น ในเอกสารฉบับหลังๆ เช่น หนังสือที่ชื่อว่า “คิดไปข้างหน้า” (Thinking Ahead) ซึ่งยูเนสโกจัดพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2520 ก็ได้เน้นเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็นพิเศษในบทที่ว่าด้วยการศึกษาอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยเรา คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” ดูออกจะเป็นคำกล่าวที่ติดปากในวงการศึกษาคิดใครไม่เอ่ยถึงคำนี้ก็เรียกได้ว่าเป็นคนล้าสมัย หรือพ้นสมัย ในระยะที่มีการปฏิรูปการศึกษาจะเป็นความบังเอิญหรือตั้งใจก็ไม่อาจทราบได้ แนวความคิดของการปฏิรูปการศึกษาก็เกาะเกี่ยวอยู่กับ “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” ซึ่งมีลักษณะคล้ายตามแนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตอยู่ไม่น้อย แม้ในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันก็ยังยืนยันหลักการของการศึกษาตลอดชีวิตเป็นแนวนโยบายในการจัดการศึกษาเช่นกัน

แนวความคิดเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต” หากพิจารณาในแง่สังคม ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หมายความว่าคนที่บุคคลจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างในปัจจุบันได้อย่างดี มีความสุข และประสบความสำเร็จ บุคคลจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้

ทันสมัยอยู่เสมอ วิทยาการก้าวหน้าเป็นปัจจัยเกื้อกูลการดำเนินชีวิต สมาชิกของสังคมที่ใฝ่ความก้าวหน้า จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เทคโนโลยีสมัยใหม่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในอันที่จะเกื้อกูลกิจกรรมการศึกษาตลอดชีวิต ยุคนี้จึงเป็นยุคของการผสมผสานระหว่างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งเทคโนโลยีควบคู่กันไป สถาบันทางสังคมต่าง ๆ นอกเหนือจากสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่เยาวชนในวัยเรียนต่าง ๆ ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการให้การศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ แก่ผู้เยาว์และผู้ใหญ่ บ้าน วัด หน่วยงานของรัฐและเอกชนอีกหลายประเภท รวมทั้งสถาบันสื่อมวลชนได้รับการกระตุ้นให้มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพของประชากรมากยิ่งขึ้น

ผลของการยึดแนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเป็นหลักในการจัดการศึกษา นอกเหนือจากการก่อให้เกิดการขยายขอบเขตและแนวการจัดการศึกษาแล้ว ยังก่อให้เกิดวิธีการใหม่ทางการศึกษาอีกหลายอย่างที่สำคัญ คือ การจัดการศึกษาระบบเปิด (Open Education) ที่ใช้การศึกษาทางไกล (Distance Education) ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างรวดเร็วในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

โดยทั่วไปแล้วการจัดการศึกษาในระบบที่เราคุ้นเคยกันมามากจะมีลักษณะเป็น “การศึกษาจำกัดวง” โดยมีการจำกัดอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. **จำกัดการรับนักเรียน นักศึกษา** กล่าวคือ มีการรับผู้เรียนเข้าศึกษาจำกัดจำนวนเท่าที่จะมีที่นั่งศึกษาหรือมีขนาดความพอดีกับจำนวนครู อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ทั้งนี้เพราะผู้เรียนจะต้องเดินทางมาเรียน ณ สถานที่ที่กำหนด เมื่อมีความจำเป็นต้องจำกัดจำนวน สถานศึกษาประเภทนี้ก็มักจะต้องหาวิธีการสอบคัดเลือกเพื่อให้ได้นักศึกษาที่มีคุณภาพตามจำนวนที่จะรับได้ ทำให้เกิดภาวะการจำกัดโอกาสและอาจมีผลกระทบต่อความเสมอภาคทางด้านโอกาสทางการศึกษา หากวิธีการที่ใช้คัดเลือกไม่ถูกต้องเหมาะสม

2. **ความจำกัดทางด้านโครงสร้าง** กล่าวคือ กระบวนการและโครงสร้างของการจัดการศึกษาในระบบนี้มักจะวางไว้เป็นการตายตัว ไม่สู้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมความต้องการและการแสดงออกเป็นรายบุคคล มีความยืดหยุ่นและความคล่องตัวในกระบวนการจัดการศึกษาน้อย

3. **ความจำกัดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้** กล่าวคือ การเรียนการสอนมักจะจำกัดอยู่ในชั้นเรียน หรือห้องบรรยายเป็นหลัก บรรยากาศการเรียนรู้จึงมักจะจำกัดวงอยู่ภายในสถานศึกษา โดยถือความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนผู้สอนในสภาพแวดล้อมของชั้นเรียนเป็นประการสำคัญ

ในทางตรงกันข้าม การศึกษาระบบเปิดแบบการศึกษาทางไกลถือได้ว่าเป็น “การศึกษาขยายวง” โดยมุ่งขยายโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรม ลดภาวะความจำกัดทั้งด้านกระบวนการ โครงสร้าง และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ แทนที่จะใช้สถานศึกษา ชั้นเรียนและอาจารย์ เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การศึกษาระบบเปิดเน้นการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ อันเป็นผลจากการประยุกต์วิทยาการก้าวหน้าที่รู้จักกันในนามของเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้เองให้มากที่สุดโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาระบบเปิดไม่ว่าจะเป็นการศึกษาระดับใด คือ “สื่อการสอน” อันเป็นส่วนหนึ่งของเทคโนโลยีทางการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีการทดลองจัดการศึกษาระบบเปิดโดยอาศัยสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ทั้งสื่อเฉพาะอย่าง และสื่อผสม ที่รู้จักกันแพร่หลายมาก่อนสื่ออื่น ๆ ก็คือ การสอนทางไปรษณีย์ (Correspondence) อาศัยการส่งเอกสารคำสอนไปถึงผู้เรียนทางไปรษณีย์เป็นหลัก โดยมีความเชื่อว่าเอกสารสิ่งพิมพ์เป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ ถ้าเขียนหรือเรียบเรียงให้ดี ใช้เทคนิควิธีการที่ถูกต้อง ผู้เรียนจะเรียนได้ด้วยตนเองโดยต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนน้อยที่สุด หรืออาจจะไม่จำเป็นต้องพบกับผู้สอนเลย การสอนทางไปรษณีย์จึงเป็นสื่อสำคัญที่ช่วยขยายวงการศึกษาออกไปกว้างขวาง เป็นการขยายพรมแดนแห่งการเรียนรู้ให้กว้างไกล ทลายกำแพงที่ขวางกั้นการเรียนรู้เพื่อก้าวไปสู่การศึกษาระบบเปิดที่ขยายวงไปสู่ผู้เรียนได้กว้างขวางและทั่วถึงยิ่งขึ้น

เมื่อเกิดสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงขึ้น ก็ได้มีการประยุกต์เอาวิทยุกระจายเสียงมาใช้ในการศึกษา นอกจากใช้ประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติแล้ว ยังมีการใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อการสอนในระบบเปิดโดยเฉพาะด้วย เกิดมีโรงเรียน หรือสถานศึกษาทางอากาศขึ้น ซึ่งมีการจัดทำบทเรียนทางวิทยุกระจายเสียงสำหรับการเรียนอยู่ที่บ้าน บางแห่งก็ใช้ประกอบกับการสอนทางไปรษณีย์ บางแห่งก็ใช้แต่เพียงสื่อทางวิทยุกระจายเสียงอย่างเดียว พัฒนาการสำคัญทางด้านสื่อการสอนเกิดขึ้นเมื่อมีการนำเอาวิทยุโทรทัศน์มาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ซึ่งถือกันว่าเป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะมีทั้งภาพและเสียง และในสมัยต่อมามีสีสันทันทีมากกว่าขาวดำด้วยยิ่งทำให้เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ในหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน ถึงกับมีโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยโทรทัศน์ เป็นมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้วิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อการสอนหลัก

เท่าที่ได้มีการวิจัยค้นคว้าทางด้านประสิทธิภาพของสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทย และในต่างประเทศ พบว่า สื่อแต่ละประเภทต่างก็มีจุดดีและจุดด้อย จะใช้สื่อประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงอย่างเดียวย่อมไม่บังเกิดประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ การใช้ชั้นเรียนเป็นสื่อการสอนโดยมีการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเป็นประจำ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดแต่ทำได้จำกัด และอาจจะไม่เหมาะกับคนในบางช่วงอายุ เอกสารสิ่งพิมพ์แม้จะมีสีเป็นของใหม่แต่ก็ยังสามารถใช้เป็นสื่อหลักได้อยู่ โดยเฉพาะผู้เรียนที่อ่านออกเขียนได้ สื่อประเภทวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์อาจสร้างความสนใจผู้เรียนได้ดี แต่ก็ เป็นสื่อที่ผู้เรียนต้องพึ่งพาความสนใจที่รายการสูง และต้องติดตามให้ทัน มิฉะนั้นบทเรียนก็จะผ่านไป นอกเสียจากจะมีการอัดรายการไว้ จึงจะสามารถนำมาทบทวนตามความซ้ำเร็วของการเรียนรู้ของแต่ละคนได้ และถ้าจะทำเช่นนั้นก็อาจมีค่าใช้จ่ายสูง ในการจัดการศึกษาระบบเปิดในปัจจุบันจึงหันมาเน้นการใช้ “สื่อประสม” แทนที่จะใช้สื่อเฉพาะอย่าง อย่างหนึ่งอย่างใดแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ได้มีการประยุกต์เอาสื่อทางด้านไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริมมาจัดเป็นระบบสื่อประสม โดยถือสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นสื่อแกนกลาง และใช้สื่ออื่น ๆ เป็นสื่อประกอบ ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนน่าสนใจและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “สื่อประสม” ช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของการศึกษาทางไกลเป็นอเนกประการ

ในปัจจุบันเทคโนโลยีทางการศึกษาในรูปของสื่อประสมได้ก่อให้เกิดการศึกษาระบบเปิดที่ใช้วิธี “การเรียนการสอนทางไกล” (Distance Learning) ซึ่งหมายถึงระบบการเรียนการสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสมอันได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และการสอนเสริม รวมทั้ง

ศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองอยู่กับบ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ วิธีการเรียนการสอนทางไกล หรือ “โทรศึกษา” นี้ ได้ทดลองทำกันอยู่หลายประเทศ ส่วนใหญ่ใช้กับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยซึ่งมีทั้งใช้เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมดา และจัดให้มีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาแบบการสอนทางไกลขึ้นมาเป็นการเฉพาะ ต้นแบบของมหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกลได้ผลดี คือมหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ของประเทศอังกฤษ จัดเป็นมหาวิทยาลัยการศึกษาผู้ใหญ่ที่แท้จริง เพราะรับผู้ที่มีอายุ 21 ปีขึ้นไปเข้าศึกษาเท่านั้น จากผลสำเร็จของมหาวิทยาลัยเปิดของอังกฤษ ทำให้อีกหลายประเทศจัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิดขึ้นในทำนองเดียวกัน เช่น มหาวิทยาลัยสำหรับทุกคน (Everyman University) ในประเทศอิสราเอล มหาวิทยาลัยเปิดในประเทศปากีสถาน มหาวิทยาลัยทางอากาศในประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยเปิดในประเทศศรีลังกา และมหาวิทยาลัยวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศจีน เป็นต้น ส่วนระบบการสอนทางไกลที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมดา ทำกันมากในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ ส่วนใหญ่จัดเป็นการศึกษาภายนอกหรือสมทบ (Extramural Studies) ใช้การสอนทางไปรษณีย์เป็นหลัก

ในประเทศไทยเราได้มีความสนใจเรื่องการศึกษาาระบบเปิดติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาระบบเปิดในระดับมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่การมีมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชาแห่งแรกคือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ 50 ปีเศษมาแล้ว การเปิดมหาวิทยาลัยตลาดวิชาแห่งใหม่ คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ 15 ปีที่แล้ว พัฒนาการล่าสุดก็คือการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อปี พ.ศ. 2521 ซึ่งจัดเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแบบการเรียนการสอนทางไกลที่แท้จริง

กิจกรรม 1

โปรดหยุดคิดทบทวนตรงนี้ และแสวงหาคำตอบของคำถามต่อไปนี้

1. การศึกษาระบบเปิดคืออะไร ?
2. มหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชา มีลักษณะเหมือนหรือแตกต่างจากมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกลในแง่ใดบ้าง ?
3. การสอนทางไกลคืออะไร ?
4. ระบบการสอนทางไกลที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชใช้อยู่มีลักษณะอย่างไร ?

แนวตอบ

ข้อ (1) การศึกษาระบบเปิด คือ การศึกษา “ขยายาง” ที่มุ่งเปิดโอกาสให้แก่ผู้เรียนโดย *การขยายโอกาสทางการศึกษา* ไปสู่กลุ่มผู้ด้อยโอกาส และ *กระจายโอกาสทางการศึกษา* ให้กว้างขวางทั่วถึงทุกท้องถิ่น เป็นระบบที่ช่วยให้เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในโอกาสทางการศึกษาในลักษณะ “ใครใคร่เรียน เรียน” และอยู่ที่ไหนก็เรียนได้ เพราะเป็นการศึกษาถึงบ้านและบริการถึงตัวนักศึกษา

ข้อ (2) มหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชา กับ มหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล มีลักษณะที่ *เหมือน* และ *แตกต่าง* กันในเรื่องต่อไปนี้ คือ

- 2.1 มหาวิทยาลัยทั้งสองแบบ *เหมือนกัน* ในแง่ที่ใช้นโยบายไม่จำกัดการรับนักศึกษา (Open Admis-

sion) กล่าวคือ รับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวนและไม่มีการสอบคัดเลือก
 2.2 มหาวิทยาลัยทั้งสองแบบ *ต่างกันในแง่ของวิธีการจัดการศึกษา* กล่าวคือ

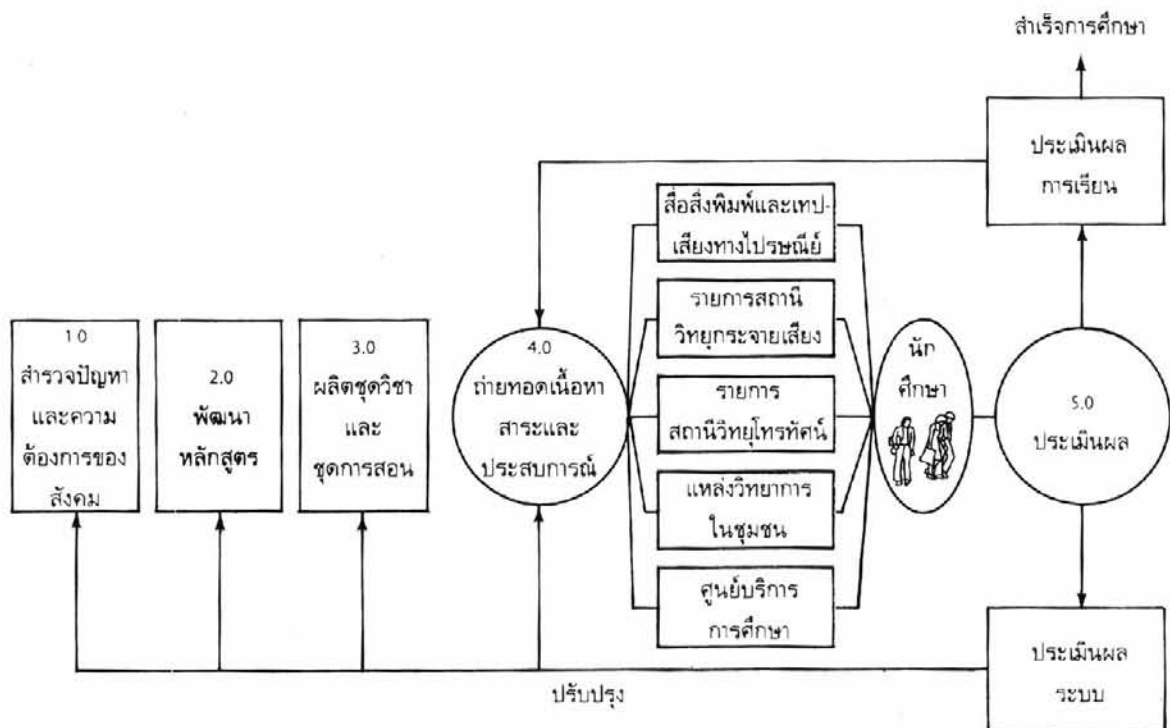
มหาวิทยาลัยเปิดแบบตลาดวิชา มีการบรรยายโดยใช้ชั้นเรียนเป็นหลัก ใช้สื่อการสอนอื่น เช่น วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ประกอบ ผู้เรียนส่วนใหญ่ยังต้องมารับการสอน ณ มหาวิทยาลัย หรือสถานที่ที่มหาวิทยาลัยกำหนด

มหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล ใช้วิธีการสอนผ่านสื่อประสม ซึ่งได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ เทปเสียง วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริม และศูนย์บริการการศึกษา เพื่อให้นักศึกษา เรียนได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติเป็นวิธีการให้บริการการศึกษาแบบถึงตัวหรือ โกลด์ตัวนักศึกษาที่เรียกว่า “ส่งให้ถึงบ้าน”

ข้อ (3) การสอนทางไกล คือ การสอนที่ผู้เรียนผู้สอนอยู่ไกลกัน แต่สามารถมีกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน ได้โดยอาศัยสื่อประสมเป็นสื่อการสอนโดยผู้เรียนผู้สอนมีโอกาสพบกันอยู่บ้าง ณ ศูนย์บริการการศึกษาเท่าที่จำเป็น การ เรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากสื่อประสมที่ผู้เรียนใช้เรียนด้วยตนเองในเวลาและสถานที่ที่สะดวก

ข้อ (4) ระบบการสอนทางไกลที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชใช้อยู่เป็นระบบสื่อประสม โดยอาศัยสื่อสิ่งพิมพ์ ในรูปของเอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ และเทปเสียงที่ส่งให้นักศึกษาทางไปรษณีย์เป็นสื่อแกนกลาง มีรายการวิทยุ-กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษาทุกจังหวัด และการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งวิทยาการในชุมชนที่มหาวิทยาลัยจัดให้เป็นสื่อประกอบตั้งในแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิแสดงแบบจำลองระบบการสอนทางไกลมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เรื่องที่ 2

โครงสร้างด้านวิชาการ

การจัดโครงสร้างด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยเปิดแบบการสอนทางไกล ยึดหลักบูรณาการวิชา (Integration) เป็นพื้นฐานสำคัญ กล่าวคือ มุ่งผสมผสานวิชาการให้เป็นกลุ่มและหมวดหมู่ที่เอื้อต่อการที่ผู้เรียนสามารถประมวลและประยุกต์ความรู้ไปใช้ได้และง่ายต่อการที่จะศึกษาด้วยตนเอง บูรณาการวิชาจึงจัดในลักษณะสหและพหุวิทยาการ (Inter and Multi-Disciplinary) เป็นสำคัญ นอกจากนี้การพัฒนาสาขาวิชาที่เปิดสอนยังจัดทำในแนวของการพัฒนาวิชาชีพ (Career and Professional Development) มากกว่าตามแนวสายวิชาการ (Discipline)

ด้วยหลักการดังกล่าวข้างต้น โครงสร้างทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชจึงจัดในรูปแบบของ “สาขาวิชา” ตามสายวิชาชีพ ซึ่งในปัจจุบันได้รับอนุมัติให้เปิดสอนได้ 10 สาขาวิชาคือ

1. สาขาวิชาศิลปศาสตร์ เปิดสอนวิชาพื้นฐานทั่วไปตามเกณฑ์มาตรฐานของหลักสูตรระดับปริญญาตรีของทบวงมหาวิทยาลัย ได้แก่ ภาษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ รวมทั้งวิชาในกลุ่มดังกล่าวเป็นบริการแก่สาขาวิชาอื่นและบุคคลทั่วไป
2. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ เปิดสอน 3 แขนงวิชาเอกแก่บุคลากรประจำการ คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และบริหารการศึกษาศาสตร์
3. สาขาวิชาวิทยาการจัดการ เปิดสอน 3 แขนงวิชา คือ การจัดการงานก่อสร้าง บริหารธุรกิจ และบริหารรัฐกิจ (รัฐประศาสนศาสตร์)
4. สาขาวิชานิติศาสตร์ เปิดสอนแขนงวิชานิติศาสตร์
5. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ เปิดสอนแขนงวิชาเศรษฐศาสตร์
6. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ เปิดสอน 2 แขนงวิชา คือ การพัฒนาเด็กและครอบครัว และโภชนาการชุมชน
7. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ เปิดสอน 2 แขนงวิชา คือ สาธารณสุขศาสตร์ และพยาบาลศาสตร์
8. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ เปิดสอน 2 แขนงวิชา คือ การส่งเสริมการเกษตร และการสหกรณ์
9. สาขาวิชารัฐศาสตร์ เปิดสอน 2 แขนงวิชา คือ ทฤษฎีและเทคนิคทางรัฐศาสตร์ และความสัมพันธระหว่างประเทศและการเมืองการปกครองเปรียบเทียบ
10. สาขาวิชานิตศาสตร์ เปิดสอนแขนงวิชานิตศาสตร์ทางด้าน การหนังสือพิมพ์ การภาพยนตร์ การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การวิทยุกระจายเสียงและการวิทยุโทรทัศน์

เพื่อให้สอดคล้องกับหลักบูรณาการวิชาดังกล่าวมาแล้ว องค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรจึงแบ่งออกเป็น “ชุดวิชา” (Block System) ชุดวิชาหนึ่ง ๆ มีค่าไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิตทวิภาค หลักสูตรปริญญาตรี 4 ปี จะมี 22 - 24 ชุดวิชา (132 - 144 หน่วยกิต) การที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกำหนดชุดวิชาเป็นมาตรฐานเดียว คือ ประมาณ 6 หน่วยกิต โดยไม่แตกเป็นรายวิชาย่อยหรือใหญ่กว่านี้ อาศัยหลักการสำคัญ 2 ด้าน คือ

1. ด้านวิชาการ การกำหนดชุดวิชาให้มีปริมาณดังกล่าวเอื้อต่อบูรณาการวิชา กล่าวคือ ช่วยให้การผสมผสานเนื้อหาสาระทางวิชาการในรูปของสหวิทยาการ และพหุวิทยาการเป็นไปได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าการจัดรายการวิทยาย่อย ในแง่ของการเรียนรู้เหมาะสำหรับการเรียนการสอนทางไกล เนื่องจากผู้เรียนสามารถทุ่มเทความสนใจ (Concentration) ในการเรียนโดยไม่กระจัดกระจายเพราะไม่ต้องเรียนหลายรายวิชาพร้อม ๆ กัน ตัวอย่างเช่น ถ้าเรียนในมหาวิทยาลัยที่ใช้ระบบหน่วยกิตแต่ละภาคการศึกษา นักศึกษาจะต้องลงทะเบียนเรียนไม่น้อยกว่า 18 หน่วยกิต จึงจะสำเร็จการศึกษาได้ใน 4 ปี ถ้ารายวิชาละ 2-3 หน่วยกิต จะต้องเรียนถึง 6-9 รายวิชา ในขณะที่นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชเรียนภาคการศึกษาละ 3 ชุดวิชา ก็จะมีค่าเท่ากัน การจัดเป็นชุดวิชาทำให้การควบคุมดูแลมาตรฐานและคุณภาพของการเรียนการสอนทำได้ทั่วถึงและรัดกุมขึ้น เพราะการพัฒนาชุดวิชาต้องจัดทำเป็นทีมโดยกลุ่มผลิตชุดวิชา มาตรฐานทางวิชาการจึงอยู่ในความรับผิดชอบของกลุ่มคณาจารย์มากกว่าจะขึ้นอยู่กับอาจารย์แต่ละคน นอกจากนี้การจัดเป็นชุดวิชายังเอื้อต่อการจัดสื่อประกอบทางด้านวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ สื่อโสตทัศน์อื่น และการสอนเสริม โดยเฉพาะเมื่อมีเวลาจำกัดสามารถจัดรายการที่น่าสนใจและสัมพันธ์กับชุดวิชาได้ดีกว่าการแตกเป็นรายวิทยาย่อย ผลดีทางด้านการจัดระบบชุดวิชาเมื่อพิจารณาด้านวิชาการสรุปได้เป็นอย่างน้อย 3 ประการ คือ

- 1.1 เอื้อต่อบูรณาการวิชา
- 1.2 เอื้อต่อการเรียนรู้ตามระบบการสอนทางไกลซึ่งมุ่งให้เรียนได้ด้วยตนเองให้มากที่สุด
- 1.3 ควบคุมดูแลคุณภาพมาตรฐานได้ดีขึ้น
- 1.4 เอื้อต่อการใช้สื่อประสมตามระบบการสอนทางไกล

2. ด้านบริหาร การใช้ระบบ "ชุดวิชา" ลดความซับซ้อนและความยุ่งยากด้านบริหาร ทำให้ประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น การควบคุมภาระการเรียนทำได้ง่ายเพราะนักศึกษาจะเรียนได้ 1-3 ชุดวิชาเท่านั้น สะดวกต่อการลงทะเบียนเรียน การจัดสอนและการจัดสอบ ทำให้สามารถลงทะเบียนเรียนได้ทางไปรษณีย์ และจัดสอบได้ทุกจังหวัดทั่วประเทศ นอกจากนี้ ระบบชุดวิชายังช่วยให้หลีกเลี่ยง "ระบบการผูกขาดทางวิชาการ" ที่อาจารย์คนใดคนหนึ่งจะเป็นเจ้าของวิชาเพราะชุดวิชาที่มีปริมาณเนื้อหาสาระและกิจกรรมทางวิชาการเกินกว่าที่อาจารย์จะทำได้ตามลำพังคนเดียว เอื้ออำนวยให้เกิด *บูรณาการในการทำงาน* กล่าวคือระบบบังคับให้ต้องทำงานเป็นทีมในลักษณะของกลุ่มผลิตชุดวิชา ซึ่งมีทั้งนักวิชาการด้านเนื้อหา นักเทคโนโลยีการศึกษา และนักวัดผล รับผิดชอบผลิตชุดวิชาร่วมกันตั้งแต่ต้น เกิด *บูรณาการทางสื่อการสอน* ด้วยที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือ ทำให้ระบบการเรียนการสอนเป็นระบบเปิดเต็มที่ในแง่ของการเปิดประตูให้ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมได้กว้างขวาง เป็นการใช้ความเป็นเลิศที่มีอยู่ในสังคมไทยให้เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ผลจากการทำงานเป็นทีมทางวิชาการช่วยให้เกิดการดำเนินงานเป็นทีมทางด้านบริหารเกิดขึ้นได้ และเป็นผลดีต่อการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง

กิจกรรม 2

โปรดประมวลสรุปสาระสำคัญของโครงสร้างด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช โดยเน้นส่วนที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศไทย

แนวตอบ

สาระสำคัญของโครงสร้างด้านวิชาการของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ในส่วนที่แตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นในประเทศไทย ได้แก่

1. ไม่มีคณะวิชาและภาควิชา แต่จัดในรูปสาขาวิชาซึ่งรวมภาควิชาและคณะวิชาเข้าด้วยกันเป็นระดับเดียว
2. ไม่ใช้ระบบหน่วยกิต แต่ใช้ระบบชุดวิชา
3. ยึดหลักบูรณาการวิชาในการสร้างหลักสูตรและชุดวิชา

เรื่องที่ 3**วิธีการจัดการศึกษา**

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ใช้ระบบการสอนทางไกลโดยอาศัยสื่อประสม เพื่อให้ผู้เรียนเรียนได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ได้ดังนี้

กิจกรรม	วิธีการ
1. การสมัครเป็นนักศึกษา	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขอซื้อใบสมัครทางไปรษณีย์ หรือสถานที่ที่กำหนดทั่วประเทศ 2. ส่งใบสมัครทางไปรษณีย์ 3. ตรวจสอบหลักฐานแล้วตอบรับทางไปรษณีย์
2. การลงทะเบียนเรียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ทางไปรษณีย์
3. การเรียนการสอน	<ol style="list-style-type: none"> 1. เรียนด้วยตนเองจากสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งได้แก่ เอกสารการสอน แบบฝึกปฏิบัติ และเทปเสียงที่ส่งให้ถึงบ้านทางไปรษณีย์ ซึ่งมี 15 หน่วย หน่วยละ 1 สัปดาห์ ใช้เวลาศึกษาหน่วยละประมาณ 12 - 18 ชั่วโมง 2. ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงสัปดาห์ละ 1 รายการ ยาว 20 นาที จำนวน 15 - 17 รายการต่อชุดวิชา 3. ชมรายการวิทยุโทรทัศน์เดือนละ 1 - 2 รายการ รายการละ 30 นาที จำนวน 5 - 7 รายการต่อชุดวิชา

กิจกรรม	วิธีการ
4. การสอบไล่	4. เข้ารับการสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา ประจำจังหวัดในจังหวัดอื่นเป็นถิ่นที่อยู่ของนักศึกษา 10 - 15 ชั่วโมงต่อชุดวิชา ต่อภาคการศึกษา 5. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากมุม มสธ. ในห้องสมุดประชาชนประจำจังหวัดหรือแหล่งวิทยาการอื่น 6. ฝึกปฏิบัติงานในศูนย์เฉพาะกิจ 1. เปิดสนามสอบ ณ ศูนย์บริการการศึกษาทุกจังหวัดทั่วประเทศ (ตั้งอยู่ ณ มหาวิทยาลัย วิทยาลัยครูและโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด) 2. ถ้าสอบไล่ประจำภาคไม่ผ่าน ให้โอกาสสอบซ่อมตามเวลาที่มหาวิทยาลัยกำหนดภายในภาคการศึกษาถัดไป ณ สนามสอบทั่วประเทศเช่นเดิม

วิธีการจัดการศึกษาแบบการสอนทางไกลนี้ เป็นวิธีการจัดแบบประหยัดโดยมุ่งให้บริการอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่แล้วในสังคมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในส่วนตัวนักศึกษาเองก็สามารถเรียนได้ที่บ้าน ประหยัดค่าใช้จ่ายและไม่ต้องแยกชีวิตการเรียนกับชีวิตการงาน จึงเป็นวิธีการจัดการศึกษาที่ช่วยเพิ่มพูนคุณภาพของชีวิตและการงานได้ตามหลักของการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปณิธานของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

นักศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชทุกคนจะต้องผ่านการทำกิจกรรมในกระบวนการเรียนการสอนทางไกลดังกล่าวข้างต้นอย่างครบถ้วน การจะสำเร็จการศึกษาเพื่อรับปริญญา หรือประกาศนียบัตร นักศึกษาจะต้องสอบไล่ได้ชุดวิชาต่างๆ ครบตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยจะต้องผ่านการประเมินผลรวบยอดก่อนจบด้วย ระบบการวัดผลใช้ระบบอิงเกณฑ์ กล่าวคือ นักศึกษาจะต้องสอบไล่ได้คะแนนไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 จึงจะถือว่าสอบผ่านชุดวิชานั้นๆ ด้วยกระบวนการนี้และกลไกเช่นนี้มหาวิทยาลัยจึงมีความเชื่อมั่นว่า การจัดการศึกษาทางไกลสามารถจะจัดให้มีคุณภาพและมาตรฐานทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยโดยทั่วไปได้

กิจกรรม 3

โปรดคำนวณเวลาที่นักศึกษาต้องใช้ในการเรียนด้วยระบบทางไกล ถ้าเรียน 1 ชุดวิชาตามมาตรฐานที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชกำหนด โดยเปรียบเทียบกับเวลาที่ต้องใช้ในระบบหน่วยกิตของมหาวิทยาลัยอื่น

แนวตอบ

1. ในระบบการสอนทางไกล 1 ชุดวิชาทวิภาค เรียนจาก

1.1	สื่อสิ่งพิมพ์สัปดาห์ละ	15 ชั่วโมง	เป็นเวลา 16 สัปดาห์	=	240 ชั่วโมง/ภาค
1.2	สื่อวิทยุกระจายเสียง	20 นาที	15 รายการ	=	5 ชั่วโมง
1.3	สื่อวิทยุโทรทัศน์	30 นาที	6 รายการ	=	3 ชั่วโมง
1.4	สื่อเทปเสียง	60 นาที	3-10 ตลับ	=	7 ชั่วโมง
1.5	การสอนเสริม	3-5 ชั่วโมง	3-5 ครั้ง	=	15 ชั่วโมง
			รวม		270 ชั่วโมง/ภาค

2. ในระบบหน่วยกิต ระบบปิด 8 หน่วยกิตทวิภาค เรียนจาก

2.1	การเข้าฟังการบรรยาย	6 ชั่วโมง	15 สัปดาห์	=	90 ชั่วโมง
2.2	ทำการบ้านและเรียนเพิ่มเติม	12 ชั่วโมง	15 สัปดาห์	=	180 ชั่วโมง
	ตามลำพัง (2 เท่าของการฟังการบรรยาย)				

รวม 270 ชั่วโมง/ภาค

จะเห็นได้ว่า ทั้ง 2 ระบบ นักศึกษาต้องใช้เวลาศึกษาใกล้เคียงกัน ข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่ว่าระบบการสอนทางไกล นักศึกษาเรียนจากสื่อประสมหลายสื่อ และลดการเรียนจากผู้สอนลง ในขณะที่การสอนในระบบปิดนักศึกษาเรียนจากผู้สอนมากกว่าสื่ออื่น